http://zch.ro/cine-si-de-ce-l-a-ucis-pe-nicolae-labis/

CINE SI DE CE L-A UCIS PE NICOLAE LABIS

*Acum 57 de ani, mai precis în iama anului 1956 (anul Revoluției din Ungaria împotriva dictaturii bolşevice, cu represiuni criminale şi în rândurile studențimii române, dar nu numai), cel mai iubit tânăr poet al României a fost ucis cu sânge rece. De către cine, din ce motiv, cum, aflăm din cea mai recentă apariție editorială ce tratează această temă: cartea Stelei Covaci - 'Nopțile de coşmar ale poetului Nicolae Labiş" apărută la Editura 'Tracus Arte" din Bucureşti. Un alt autor, poetul Cezar Ivănescu (care a murit şi el acum câțiva ani, în 2008, în condiții destul de bizare) a scris cu vreo 20 de ani în urmă, în colaborare cu aceeaşi autoare. Stela Covaci, o altă carte pe acest subiect: *Timpul asasinilor*, în care era tratat tot subiectul Labiş.*

Nicolae Labiş a fost inițiatorul Mişcării de Rezistență anticomunistă în România. De aici avea să i se tragă moartea. în noaptea de 9 spre 10 decembrie 1956. a fost lovit de un tramvai - conform versiunii oficiale. în realitate, a fost un atentat, pus la cale de Securitate şi executat la ordin. Poetul a supraviețuit, până pe 21 decembrie, la Spitalul de Urgență Floreasca. Perfid şi cinic construită şi dusă la îndeplinire din ordine nescrise, această crimă nu permite nici acum, la peste 50 de ani. o cercetare completă. Documentele au fost distruse sau microfilmate, au fost puse pe durată nelimitată în seifurile care ascund secrete murdare "de interes național'. Să ucizi un viitor al unui foarte mare poet al țării, brusc dumerit asupra jugului, minciunii şi ororii, precis de neînduplecat, nu e un lucru simplu: urmele, oricât le-ai îngropa, ies mereu şi mereu la suprafață şi. ca în basmele ezoterice; sângele tânăr cere izbăvirea. "Mă număr printre puținii martori care se mai află In viață, colegă de grupă, prietenă şi părtaşă la aceleaşi frământări ale poetului In ultimul lui an de existență - tumultuosul şi sângerosul 1956, când doar pentru o clipă am trăit iluzia libertății. Această fericire m-a transformat In martor incomod şi «nociv»", declară cea care l-a cunoscut cel mai bine pe Labiş. scriitoarea Stela Covaci, soția scriitorului Aurel Covaci, cel mai apropiat prieten al poetului Labiş. "fn realitate, nu aveam nici pe departe carisma şi puterea lui de luptător. Am fost aleasă Insă ca exemplu, arestată şi condamnată, pentru că am organizat şedințe «conspirative», «contrarevoluționare», la care a participat şi poetul Nicolae Labiş. Aceeaşi soartă a avut-o şi colegul şi prietenul nostru comun, Aurel Covaci, care-l adăpostea pe poetul fără locuință şi bani Nicolae Labiş. Campania de înfricoşare prin şantaj, schingiuire, condamnări fără drept de apel, lipsiri de drepturi civile a fost atât de aberantă, încât ne-a amuțit, pe unii pentru vecie. Aurel Covaci, devenit în 1962 soțul meu, mi-a propus să nu vorbim, să îngropăm în adâncul nostru această cutremurătoare taină. Familia poetului a ştiut adevărul de la început. Răpus pe patul de la Spitalul de Urgență, el le-a mărturisit tatălui său şi câtorva prieteni apropiați că a fost împins între vagoanele tramvaiului şi că-l cunoştea pe executant. Singura mărturisire, din zorii zilei de 10 decembrie, dictată lui Aurel Covaci, care fusese chemat la dorința lui Nicolae Labiş de o voce anonimă, cu un uşor accent rusesc (vocea Măriei Polevoi - dansatoare, n. 1919 în Basarabia), transmite concluzia cum nu se poate mai clară că necruțătoarea «Pasăre cu clonț de rubin» a doctrinei comuniste s-a răzbunat pentru nesupunerea lui şi l-a strivit. Cu ironie amară trage speranța că urmaşii pajurei vor găsi prin țărână urmele poetului Nicolae

Labiş, care «va rămâne o amintire frumoasă». Ultimele trei cuvinte, acel vaer atât de lucid şi disperat, au rămas în manuscrisul original, tăiate de Aurel

Covaci la cererea celui care urma să plece demn, împins în abisul morţii de cei pe care i-a crezut că au suflet şi idealuri. Mă voi rezuma doar la ceea ce cunosc despre cum s-au petrecut hărţuirea, lupta şi soluţia finală dintre poetul Nicolae Labiş şi organele Securităţii statului în toată ierarhia lor în cele trei luni ale toamnei anului 1956”.

Avea intenţia să abandoneze “cerinţele epocii”

De cum a venit, atras de mirajul Capitalei în anul 1952, tânărul Labiş, romantic revoluţionar, cum se spunea pe atunci. încercând să scrie în pas cu cerinţele epocii, a înţeles că îndrumarea falsă şi restricţiile care i se impuneau nu pot fi admise. Inteligenţa scotocitoare, talentul debordant au declanşat ura şi invidia colegilor de la Şcoala de Literatură (Nicolae Stoian. Gh. Tomozei şi alţii), dar. mai ales. din partea responsabililor cu “tinerele talente': M. Beniuc. Marcel Breslaşu. Gogu Rădulescu. Mihai Gafiţa ş a. Pentru că Labiş nu s-a supus, a refuzat oblăduirea cuiva, a început să i se constituie dosarul de urmărire. Directorul Şcolii de Literatură îl credea pe Labiş "un rătăcit' cu idei "dăunătoare'. S-a creat în jurul lui o reţea informativă dintre colegi, obligaţi, de spaimă, din laşitate sau din dorinţa de parvenire, să scrie şi să depună regulat note informative despre lecturile interzise, ideile răzvrătite şi tot ce părea suspect la acest ciudat coleg cu aspect de copil năstruşnic şi generos. Concret, se perindă sancţiunile, tentativele de exmatriculare din şcoală sau UTM. consemnarea la domiciliu, percheziţiile în camera de la cămin, urmate de confiscarea cărţilor interzise. A continuat interzicerea textelor şi a prezenţei lui la Festivalul Mondial al Tineretului - Bucureşti 1953. în marea lor ură şi prostie, colegii şi "victima' l-au pârât pentru “tentativă de viol' asupra naivei Doina Ciurea. Doar M. Sadoveanu. care-l simpatiza, l-a mai putut salva de sancţiuni. Ne apropiem de anul 1956. când poetul Nicolae Labiş se hotărâse să termine cu "coproducţiile' şi să pornească pe drumul propriu, fără îndrumători şi închistări în lozinci triumfaliste. într-un interviu dat la Radio în 1956 lui Titel Constantinescu. el numeşte perioada Şcolii de Literatură Treapta limpezirii'. Citez: “în această etapă m-am format prin luptă. Dogmatismul, birocraţia, iată nişte scorpii care circulau cu violenţă pe atunci în domeniul fraged al tinerei noastre literaturi... dar nu m-am închinat cum, vai, au făcut-o unii colegi ai nimerniciei...”. Labiş primeşte riposte dure: la Plenara secţiei de poezie de la 29 mai 1956. în referatul lui M. Petroveanu (soţul Veronicăi Porumbacu) îi caracterizează poeziile ca dominate de "apăsare şi tristeţe lipsită de obiect', iar Mihu Dragomir îl acuză de "asimilarea excesivă a unor poeţi dintre cele două războaie' (Ion Barbu şi Tudor Arghezi), ca apoi. la primul Congres al Scriitorilor din iunie 1956. să-l învinuiască de "snobism, evazionism, influenţe ale ideologiei burgheze, infiltraţii liberaliste, slabă pregătire ideologică, lipsă de contact cu realitatea, precum şi confuzii cu privire la raportul dintre libertate şi îndrumare'. Atmosfera de suspiciune, intrigile din tagmă, piedicile puse sub diverse pretexte la publicarea volumului aşteptat şi a unor poezii trimise la reviste, lipsa de bani îl izolează, dar cel mai mult îl înspăimântă chemările la ordin cu ameninţări din partea Securităţii.

Ales pentru a exemplifica urmările posibile ale nesupunerii

Ştia că este trecut pe lista neagră" întocmită de Gogu Rădulescu (prezent în tribună până în ultima zi a lui Ceauşescu), care primise de pe atunci sarcina ca, sub pretextul unor discuţii sincere "cu tinerii scriitori, să afle şi să informeze Securitatea ce idei duşmănoase îi frământă în taină" “Labiş a fost ales pentru a exemplifica urmările posibile ale nesupunerii”, declară cu toată răspunderea

ziaristul şi apropiatul prieten până la moarte. Portik Imre. în memoriile sale postume, apărute abia în anul 2005. după părerea mea. cea mai autentică, dezinteresată şi bine informată consemnare dintre cele apărute până acum. Pe parcursul anului 1956. cred că prin vară. se mută de la adresa de pe Str. Odobescu. unde locuiau în comun cu frații Raicu. D. Carabăț, Gh. Mărgărit (sporadic mai dormea şi pe la Ion Băeşu sau Lucian Pintilie). Ceruse o cameră de la Uniunea Scriitorilor, dar nu primise. Colegul său. mai în vârstă cu trei ani, Aurel Covaci, generos şi ocrotitor. îi oferă să împartă, ca între frați, camera cu chirie de la ICRAL de pe Strada Miletin nr 14 "Dormeau Intr-un pat, îşi împărțeau bruma de mâncare, țigările şi paharul de vin, dar mai ales nedumeririle, spaimele şi hotărârile - scrie Stela Covaci - iar din acel septembrie 1956, eu, Stela Pogorilovschi, studentă la Secția de Literatură şi Critică Literară, anul III Filologie, am devenit prietenă apropiată, confidentă, împărtăşindu-le durerile şi bucuriile zi de zi. Am povestit în două cărți apărute - «Timpul asasinilor», Editura Libra, 1997, şi în «Persecuția», Editura Vremea, 2006 - parte din documentele memoriei mele care se referă la acel anotimp zguduit de istorie, a cărui amprentă a rămas ca un sigiliu sacru impregnat în ființa mea fragilă, maturizând-o. Le voi relua curând în altă parte, întregindu-le mai ales pe cele despre poetul supravegheat şi voi povesti cum, împotriva rațiunii lui salvatoare, destinul, adică propria lui structură spirituală, înfruntând «maşina infernală», îl împingea spre pieire. De altfel, în majoritatea poeziilor de atunci, presentimentele, ca în tragediile antice, domină şi ne copleşesc. Aurel Covaci le cunoştea cel mai bine, i-a citit primul epitafurile despre care, cu nesăbuință, regretatul Laurențiu Ulici mi-a spus: «Poetul şi-a regizat singur moartea». Voi încerca acum să desluşesc semnificația «nopților de coşmar», adică a trăirilor din poeziile scrise sau dictate lui Aurel Covaci, câte s- au mai păstrat, din cele două nopți esențiale: Noaptea Sfântului Andrei - 30 noiembrie 1956 şi 2 decembrie 1956 - Ultima zi de naştere, la împlinirea a 21 de ani. Cele din Ultima Noapte au fost descoperite de mine acum un an în Muzeul de la Suceava, «Fondul Nicolae Labiş», la care nu am avut acces până recent, după cum, timp de peste 50 de ani, nu am fost invitată niciodată să onorez vreo festivitate dedicată poetului..." - scrie Stela Covaci, (va urma

)Din noaptea Sfântului Andrei s-au păstrat doar trei poezii ale coşmarului care acum devenise datină. Labiş îşi dicta ultimele versuri. Aurel Covaci le scria: **Umbra mea îşi clatinăAimpede var/Vine ca o datină/Noaptea de coşmar^r.* Aurel Covaci compune primul sonet al coşmarului, iscălit apoi de Nicolae Labiş: *"SONETUL COŞMARULUI//Pricepem noi această odihnă chinuită/Când ne cuprinde vraja trăirii efemere, /Când ni se aprinde totuşi tăcuta dinamită/lncătuşată-n suflet, în creier şi-n artere?/Când somnul, moarte-n unda uitărilor ne cere/Invie în țărână cu secetă cumplită/Aceste clare vise, viclene temnicere,/Când chiar şi suferința e-n lume urgisită./Prietene: ne bate-n gol, ca toba, pieptul,/Să strige ca nebunul: acela-i înțeleptul.../Când nici măcar la chinuri noi nu mai avem dreptul./Ne zgârie atâtea satane reci peceții/Deci: care-i viețuirea şi care sunt pereții?/Deci: sufletele noastre ne sfâşie pereții?"* ("Deşi a compus-o amicul meu intim Covaci, o iscălesc cu brio. N. Labiş"). Foaia aceea a fost arestată şi ea de Securitate (corp delict nr. 30), dar mai apoi a fost recuperată. S-a mai păstrat, brăcuit, începutul celui de-al doilea sonet al coşmarului cu scrisul lui Covaci: *"Eram, în vis, cadavru, în raclă şi în groapă. ./Simțeam în nară izul putreziciunii mele,/Dar auzeam tăcerea cum sapă, cum tot sapă,An moartea mea să scoată comori de gând şi stele. . .[1]'* O viziune a propriei morți, dar şi a acelor tainice recuperări spirituale de după. Labiş i-a transmis imaginea în transă poetică.

"Mă doare scutecul, mă doare faşa"

A treia poezie, fără titlu, scrisă şi compusă de Nicolae Labiş. pe care Covaci o aprobă doar prin iscălitură, este o mărturie totală despre suferinţă. Aici apare imaginea surprinzătoare a poetului sugrumat cu propria-i faşă de prunc, atârnat cu capul spre adâncul genunii şi cu picioarele invers, spre cer: *'Mă doare tot: visul, cuvântul, somnul, viaţa şi vântul./Mă doare cel pe care îl iubesc./Bogat şi sărac./lvlă doare haina, mă doare cămaşa,/lvlă doare scutecul, mă doare faşa,/Faşa aceasta a fost prima funie/Ce m-a sugrumat, dar acum/E un ştreang în adâncul genunii/Ce mă spânzură invers spre cer".*

Semnificaţia acestei obsedante imagini am dezlegat-o abia după descoperirea celui de-al doilea set de poezii dictate, iscălite şi datate de Nicolae Labiş din cea de-a doua noapte de coşmar, la 2 decembrie 1956. Le-am recunoscut imediat după caracteristica foilor rupte dintr-o mapă de birou. dar. mai ales. că multe sunt stenografiate total sau parţial. Caligrafia este a lui Aurel Covaci, stenografia de asemenea... M-am gândit emoţionată că hieroglifele pot acoperi taine ascunse, ultimele gânduri intime ale poetului, peste care au trecut 50 de ani şi atâtea priviri scotocitoare, plus competenţa şi vigilenţa 'poetului prinţ' Gheorghe Tomozei. care. stăpân pe toată arhiva, nu a avut interesul să se ocupe de ele. Mi s-a permis xeroxarea. Pe parcursul anului 2008. le-am descifrat cu ajutorul a două doamne stenografe supercalificate. Apar acum. pentru prima oară în formă tipărită. Doar câteva, scrise de mână. au fost rupte din context şi prezentate fără semnificaţii în alte părţi. Le veţi citi şi veţi înţelege disperarea poetului, care, "îngrozit de temnicer". înainte de gol". înainte de focul suav. zâmbitor de pistol", se adresează "omului de pe marginea patului', care i-a însoţit "nefericirea nopţii de coşmar". Spânzurat cu capul în jos de u

niadeş. lasă această ultimă chemare "nu scrisă, ci dictată", ţipând în van "ajutor"! Ultimele lui concluzii, concentrate în 13 versuri, i le-a încredinţat lui Covaci, poate cu rugămintea de a nu le face publice niciodată. E vorba despre poezia "Credo", "o viziune a omenirii laşe şi a puterii lui Satan pe pământul patriei, dată de Dumnezeu altar Poetului"

- scrie Stela Covaci.

Despre simbolistica Spânzuratului din cărţile de Tarot. explicată succint de doi mari scriitori ocultişti, sunt necesare explicaţii: Eliphas Levi (secolul al XIX-lea): "Spânzuratul este un simbol al lui Prometeu, cu picioarele în cerşi capul atingând pământul, adeptul liber şi mânat de sacrificiu care dezvăluie oamenilor secretul zeilor şi care pentru asta este ameninţat cu moartea" Teologul Leonid Uspenski. în cartea cu poeme în proză, zice despre Spânzurat: "lată, acesta este omul care a văzut Adevărul. O nouă suferinţă, mai mare decât poate provoca vreodată orice durere omenească...". Nicolae Labiş spune totul despre el şi despre epoca celui rău.

Un viitor mare iniţiat

Nicolae Labiş. structural, avea toate datele unui viitor mare iniţiat. Primele taine le-a aflat de la profesorul său de limba română. V. Gh. Popa (condamnat la 16 ani de închisoare politică), discipol şi apropiat al lui Vasile Lovinescu. Profesorul de la liceul din Fălticeni este cel care i-a deschis ochii spre frumuseţea, profunzimea şi tâlcul folclorului străbun. Nicolae Labiş are chiar o culegere proprie de poezii populare de toate genurile, printre care basmul "Lostriţa", care aminteşte prin similitudini mitologice de mitul lui Oedip. Despre aşa-zisul accident de tramvai din noaptea de 9 spre 10 decembrie 1956. căruia i-a supravieţuit până la data de 21 decembrie, s-a tot scris timp de mai bine de jumătate de secol. Cu greu se poate dovedi care este adevărul, mai ales că au

rămas extrem de puține şi verosimile documente. Serviciul kafkian al Securității, departamentul de dezintoxicare, prin sumedenie de agenți, chiar şi din rândul scriitorilor, au împrăştiat drept adevăruri versiuni aberante despre cum s-a petrecut crima şi cine poate fi autorul ei. Serviciul despre care am vorbit primea sute de note informative şi întocmea apoi dosare pe baza minciunilor clocite tot acolo. Astfel, voi da ca exemplu doar câteva variante: 1. Labiş era atât de beat. încât s-a vârât singur sub tramvai; 2. Labiş a băut cu Covaci, iar în stație acesta l-a împins sub tramvai, furându-i şi ceasul de la mână. Această faptă ar avea două explicații: a) Covaci este bănuit că “scopul lui a fost de a-l atrage pe poetul Nicolae Labiş pe linie contrarevoluționară, iar, dacă nu i-a reuşit, a trecut la omorârea lui'

- extras din documentul CNSAS nr. 62 de la 14 martie 1958. strict secret. Documentul este perfid întocmit pe baza investigațiilor lui Gh. Achişei şi afirmației Margaretei Labiş, studentă la Filologie: b) Covaci l-a omorât din gelozie, iubeau amândoi aceeaşi fată; pare hilar dacă nu s-ar fi comandat şi un roman difuzat pe piață, scris de Gabriel Gafița. Protagoniştii sunt doi buni prieteni scriitori, dintre care unul, lipsit de talent, invidios şi gelos. îl ucide pe celălalt. Prost scrisă, cusută cu ață albă. această versiune nu a prins şi nu a convins pe nimeni, dar a fost un foarte bun pretext să-l ciomăgească pe Aurel Covaci noapte de noapte în perioada când supraviețuia cu Petre Pandrea în aceeaşi celulă (mie mi-a relatat un martor din arest). După ce ne-au învățat minte şi ne-au eliberat din închisoare condiționat, cu angajamentul de a nu relata nimic niciodată, fiind pasibili de o nouă pedeapsă, am păstrat, ca pe icoana unui martir, imaginea poetului Nicolae Labiş hăituit de păzitorii ideologiei în care crezuse candid, ca într-un basm. înfricoşat şi singur, amenințat cu moartea şi cu interdicția. Imaginea acelei ultime nopți de decembrie, reci şi cețoase, despre care Vladimir Maiacovski. victima altei revoluții, a scris: **fn astfel de nopți/în astfel de zileAJmblă pe străzi cu umbre tiptile/Poeții şi tâhlarir.* l-am recitat întreaga viață poeziile postume. Aurel Covaci îi imita şi tonul dulce moldovenesc, cu inflexiuni surprinzător de dure. ca dalta unui sculptor cioplitor al cuvintelor limbii româneşti.

Filmul ultimelor zile

în momentul de față. rămasă în viață, sunt singura care a trăit şi a văzut cu ochii proprii grozăvia unei odioase crime ce a retezat prea timpuriu o altă floare de crin întrupându-se într-o zi cât alții în zece. Doar pentru cei de bună-credință scriu atât cât ştiu şi, ca pe un desfăşurător, punctez filmul ultimelor zile. 6 decembrie, de Sfântul Nicolae: Se întâlneşte cu prietenul său Portik Imre. venit la Bucureşti în delegație. I se plânge de lipsa de bani. de lipsa de foc în camera lui Aurel Covaci şi de răceala oamenilor care îi erau odată apropiați. îi citeşte o poezie dedicată sieşi: “Sunt douăzeci de ani şi încă unul../. Mărturiseşte că foloseşte cuvintele limbajului comun ca simboluri: “Pentru mine, cuvintele partid, marxism, stegar ş.a. au altă semnificație decât cea obişnuită...” îl preocupa faptul că a cântat în public în repetate rânduri Imnul regal" şi a recitat poezii interzise. Vorbeşte cu Portik despre evenimentele din Ungaria din 1956 şi consecințele de la Facultatea de Filologie, arestări, excluderi. Se hotărăşte: “Trebuie să dispar pentru un timp din fața ochilor lor. Vreau să dispar din Bucureşti, fără urmă” Hotărăşte să plece înainte de Sărbători. Mai spune: “Pot flămânzi zile întregi, dar nu pot să nu scriu”. Portik a plecat. 7 şi 8 decembrie: Se întoarce foarte târziu la locuința de pe Miletin 14. Pe data de 8 eu mă întâlnesc cu el şi-mi cere cu împrumut suma de 5 lei. echivalentul a două pachete de țigări Carpați. 9 decembrie: Spre seară apare acasă devreme, avertizat de Aurel Covaci că nu-i va mai oferi găzduire dacă întârzie nopțile. E

foarte flămând, dar gazda nu are absolut nimic de mâncare. Prânzul îl lua la cantina studențească de pe Matei Voievod. Labiş cere permisiunea să comande o friptură pe datorie doamnei Candrea. responsabila restaurantului Casei Scriitorilor. Dumitru C. Micu îşi aminteşte că l-a văzut acolo şi că a plecat singur. Mioara Cremene. în amplul interviu cu doamna Mariana Sipoş (Editura Universal Dalsi - 2000). îşi aduce aminte că în acea seară i-a şoptit doar atât: "Hei. Mioriţo. habar n-ai! Nici nu-ţi închipui ce mi se pregăteşte..." (va urma

)in drumul spre casă, cu exact cei 5 lei împrumutaţi de la mine - mărturiseşte poetul şi prietenul lui Portik Imre - Labiş cumpără o sticluţă de un sfert din cea mai ieftină ţuică populară. Nevoia de comunicare şi alte aleanuri îl deturnează spre localul «Capşa», încă elegant, păstrând ceva din parfumul boemei de odinioară. Labiş nu era beat, o afirmă şi alţii, o declară şi el la Urgenţă. Gustă puţin din ţuică, nu avea bani nici măcar de o cafea, între timp, la o masă mai încolo, se aşază 3 bărbaţi şi o femeie. în anchetele trucate ale lui Tomozei sunt prezentaţi drept necunoscuţi. Pe cel puţin doi. Labiş îi cunoştea. Pe unul. încă din 1953. când a avut cu el o altercaţie dură la festivitatea înmânării premiului de stat poetului Alexandru Andriţoiu. Acesta i-a spus lui Labiş cu ură că în viaţa sa nu va «pupa» premiul de stat. Labiş se hotărăşte să-l bată. dar Aurel Covaci l-a sfătuit să se ferească de el. căci are meseria de «suflător». îl chema Iosif Schwartszman. zis Grişa, de meserie pianist acompaniator alogen basarabean. Femeia, însoţitoarea lui Grişa. pe nume Maria Polevoi, era o fostă dansatoare la Teatrul «Tănase». în 1956. dansa în ansamblul artistic al MAI. Sora lui Labiş mi-a spus că Nicolae Labiş părea s-o fi cunocut şi pe ea. dinainte. Polevoi Maria, născută la Ismail-URSS. la 3 martie 1919, cu domiciliul stabil în Bucureşti. Str. Traian nr. 31. Evident, biografiile lui Grişa şi a lui Mary Polevoi sunt în multe privinţe asemănătoare. Convingerea mea este că şi ei au avut rolurile lor, dar documentele esenţiale lipsesc. Eu îi consider agenţi, bazându-mă pe declaraţiile lor confuze şi contradictorii aflate în filele Dosarului penal nr. 184960/1956. arhivat la foarte scurtă vreme după moartea poetului. Grişa Schwartszman. în acea noapte la «Capşa». l- a invitat la masa lor. Poetul, disperat, s-a lăsat ademenit de femeie şi le-a oferit şi lor din bruma lui de ţuică. Mai mult. Labiş nu a băut. l-a invitat la restaurantul «Victoria», în subsolul pasajului cu acelaşi nume. Labiş a vrut să-şi amaneteze ceasul «Pobeda», ca să-i ofere ceva lui Mary, dar nu a reuşit. Apoi. femeia îi propune să se furişeze pe căi diferite şi să se întâlnească în staţia de tramvai «Colţea». invitându-l peste noapte la ea. în staţia prost luminată, apare şi filatorul Grişa. Mary îl recunoaşte şi asistă de la o mică distanţă cum poetul ezită, aşteptând-o să ia tramvaiul 13. care iese din refugiul din faţa spitalului, face bucla şi opreşte uşor în faţa Muzeului «Şuţu». Patru persoane aşteaptă să urce. Labiş e al treilea, dar tot mai şovăie. Când porneşte tramvaiul, cel de-al patrulea îl împinge pe Nicolae Labiş pe grătarul dintre cele două vagoane. Grişa strigă că cel căzut e beat. în timp ce Mary, nemaiîndurând grozăvia, spune că îl cunoştea pe poetul Nicolae Labiş şi roagă să fie dus la spital. Considerând că victima este în stare de ebrietate, doi bărbaţi (probabil martorii din staţie) îl târăsc pe propriile picioare, forţând fisura coloanei şi împreună cu femeia îl duc la camera de gardă. Lăsat pe jos, nu este nici internat, nici consultat, ci trimis cu un taxi şi cu femeia mai departe, până ajung la Urgenţa de pe Str. Arh. Mincu. încă erau la «Colţea» când poetul, conştient, dă numărul de telefon al lui Aurel Covaci, şi Mary îl anunţă în jurul orei 3 dimineaţa că unul Labeş a suferit un accident de tramvai. în memoriile postume ale lui Portik Imre se limpezesc multe aspecte ale aşa-zisului accident. îngrijorat că nu a apărut încă la Covasna, Portik revine la Bucureşti. îl găseşte la Spitalul de Urgenţă. Portarul îi şopteşte: «Se spune că era beat. dar a fost aruncat sub tramvai». Îl

găseşte complet lucid şi vorbind coerent. L-a întrebat

daca a primit telegrama trimisa in ajun din spital (10 decembrie) printr-o fata. Stela (Covaci; n.r.)'. ,Eu i-o dusesem la poştă, dar telegrama nu a ajuns. Aşa cum am aflat din dosarul meu de urmărire informativă. încă din 1956. printr-un ordin secret, corespondența îmi era triată şi parțial oprită. în telegramă, poetul se scuza că nu poate fi punctual la întâlnire, fără alte explicații. Am să extrag câteva fragmente esențiale, pentru stabilirea adevărului, din memoriile lui Portik Imre. El reconstituie cu scrupulozitate vorbele lui Labiş din ziua revederii lor. cât şi cele relatate de Maria Polevoi, apărută la Spital pe la ora 3 p.m. şi acceptând să stea de vorbă cu Portik circa două ore. invitată la masă la Restaurantul Kiseleff. Informațiile pe care le-am adunat o viață întreagă, insinuările din anchetele speciale ale Securității mă determină să le acord toată încrederea. Labiş către Portik: *«Nu, n-am fost beat. E adevărat că am băut după-amiază şi In seara aceea, dar nici măcar amețit n-am fost... »: «Nu am căzut singur, am fost îmbrâncit din spate de cineva... Nu aveam intenția să iau tramvaiul din mers, fiindcă trebuia să văd mai întâi în ce tramvai şi în ce vagon urcă ea».* Maria Polevoi îl zăreşte ajuns în stație, dar se răzgândeşte şi se retrage în umbră. *«Aveam multe motive ca nimeni să nu mă vadă cu el. Când a sosit primul tamvai nr. 13, l-am urmărit cu privirea, având de gând să nu urc dacă se urcă el. Am văzut clar cum l-a îmbrâncit cel din spatele lui, continuându-şi drumul, în timp ce poetul dispăruse...»* Despre autorul faptei: *«… Sta puțin la o parte, cu mâinile în buzunar, vorbea murdar despre Labiş».* Măriei Polevoi i-a fost frică toată viața să pronunțe numele celui care a executat atentatul. Poate că. până la un moment dat. i-a fost complice. Cert este că sensibilitatea ei de femeie (cine ştie prin câte vicisitudini trecută) angajată în MAI. fie chiar şi într-un ansamblu, a determinat-o. la data de 10 decembrie, să se prezinte la Uniunea Scriitorilor şi să stea de vorbă cu Mihai Gafița (fost ofițer de securitate) şi să-i povestească despre cele văzute cu adevărat. în felul acesta, sunt informați în secret cei care aveau sarcina de partid să-l supravegheze pe poetul Nicolae Labiş: Marcel Breslaşu. Mihai Beniuc. Ema Beniuc. Emil Galan. în cursul nopții de 10 spre 11 decembrie. Mary a primit mai multe telefoane de amenințare cu moartea. Ulterior. Ea a dat de înțeles că i-arfi recunoscut vocea lui Grişa Schwartszman. Până în 1978. ființa aceasta a trăit sub teroarea deținerii secretului crimei. S-a sinucis atunci când cineva şi-a amintit de ea şi a încercat să o determine să spună adevărul. Cât despre Grişa. încă se mai poate realiza o investigație competentă asupra celor două procese- verbale de ascultare, consemnate de sergentul major Gheorghe Aurelian de la DMC. la ora 2:40. în noaptea de 10 decembrie. în urma celor două declarații confuze şi mincinoase ale lui. manipulate în continuare de Securitate, se dispune trimiterea dosarului la Procuratura Raionului Tudor Vladimirescu. Concluzia a fost că. pentru producerea accidentului, vinovat ar fi manipulantul tramvaiului, consemnându-se următoarele: *«întrucât accidentul nu s-a datorat nici cel puțin faptului încercării sale de a se urca în vagon, urmează a se constata că (nu) sunt întrunite elementele constitutive ale acestui delict şi a pronunța ca atare încetarea procesului».* Mihai Beniuc a avut sarcină grea. El a trebuit să-i alunge pe tinerii, pe scriitorii sau pe studenții înghesuiți pe coridoarele Urgenței. Nu pierdea nici un prilej să-i mustre şi să-l dea de exemplu pe Labiş. îi avertiza la ce ducea faptul să nu asculți de îndrumarea partidului. Acelaşi lucru l- a declarat şi Nicolae Ceauşescu prin anii '70, adresându-se unei delegații de tineri scriitori, sfătuindu-i să nu comită fapte nesăbuite dacă vor să nu împărtăşească soarta poetului Labiş. A murit când furios, când sperând, părându-i rău şi iubind cu ardoare viața şi oamenii, implorând în ultimele ceasuri să i se aducă ozon de pe culmile unde se adapă căprioara. L-am revăzut pe catafalc în holul Casei Scriitorilor. îmbrăcat în

costumul pe care şi-l cumpărase cu o lună înainte din banii pe «Primele iubiri», scufundat în spuma voalului de mireasă mortuar. Mâna lui fină mi s-a părut că o reține pe a mea. M-am înspăimântat, căci i se schimbase chipul. Avea fața Spânzuratului din Tarot şi în craniu, din care i se extirpase creierul, i-au băgat în loc câlți. Satana, clonțul Păsării cu clonț de rubin, şi-a făcut datoria. Mai ştiu că agentului Schwartszman Isac-Grişa. la scurtă vreme după înmormântarea lui Nicolae Labiş. i s-au aprobat actele de plecare definitivă din țară. Timp de aproape zece zile. Spitalul de Urgență. în care poetul trăgea să moară, s-a transformat într-un obiectiv strategic apărat straşnic sub supravegherea strictă a Securității române. Au instalat filtre discrete, au făcut fotografii, au dat rapoarte - cred că există o sumedenie de documente de acest gen în dosarele care au rămas deschise. Şi totuşi, «numele lui Nicolae Labiş este necunoscut în arhiva Securității» (acesta a fost răspunsul primit de mine. acum 4 ani, de la SRI). *«Labiş este primul poet român disident ...* - scria, după 1989. Tomozei - *El a anunțat o pauză feroce intre poezie şi ideologia zilei. Mai mult decât sigur. închisoarea nu era prea departe pentru el-».* Securitatea a făcut notă din convorbirile sale private că a «*defăimat regimul comunist*». iar poemele lui conțineau prea multe teme voalat anti-comuniste.El şi prietenii săi au discutat despre problema Basarabiei. La data de 3 noiembrie 1956. la o nuntă la care au participat aproximativ o duzină de oameni, el a cântat imnul Regatului din România, Trăiască Regele. La «Capşa», în timpul unei discuții anti-sovietice privind revoluția maghiară recentă, s-a ridicat şi a recitat cu voce tare Doina lui Eminescu poem patriotic interzis. De asemenea el a participat la reuniuni în cursul mişcării studențeşti în Bucureşti, din 1956. care au fost urmate de represiuni viguroase. Având în vedere popularitatea lui în creştere, un proces ar fi fost incomod. în 2006. scriitorul Imre Portik a publicat memoriile sale. în care a pretins că Labiş a fost împins. El a scris că, în zilele dinaintea morții poetului, a vizitat-o pe dansatoarea Maria Polevoi. Potrivit lui Portik. aceasta a mărturisit că poetul a fost împins, şi că ea chiar l-a văzut pe omul care a făcut-o. dar a refuzat să divulge detalii suplimentare. Când Portik a contactat-o mai târziu, ea a afirmat că le-a declarat procurorilor tot ce era de spus şi a refuzat să mai vorbească. Unii au susținut că Polevoi nu a fost ataşata armatei, ci a MAI de care aparținea, de asemenea. Securitatea. După ce dosarul a fost clasificat, ea a refuzat să discute cazul cu oricine altcineva. A trăit singură în aceeaşi casă de pe Calea Călăraşi până la sinuciderea ei în 1978.

http://epochtimes-romania.com/news/de-ce-a-fost-ucis-poetul-nicolae-labis---176646

De ce a fost ucis poetul Nicolae Labiş

28.11.2012
Adrian Bucurescu

Pentru marele poet Nicolae Labiş, luna decembrie a fost predestinată, marcându-i şi naşterea şi moartea. S-a născut la 2 decembrie 1935,într-o familie de învățători, în satul Poiana Mărului, comuna Mălini, județul Baia. Astăzi, comuna lui natală se află în județul Suceava.

Mama, Ana-Profira, s-a născut la Topolița, județul Neamț, sat vecin cu Humuleşti, iar bunica ei, Zamfira Blendea, era înrudită cu Ştefan a Petrii Ciubotariul, tatăl lui Ion Creangă. Eugen Labiş, tatăl lui Nicolae, era fiu de brigadier silvic, ceea ce explică şi patima lui pentru vânătoare. Cariera sa de învățător a fost întreruptă de

misiunea de combatant în timpul celui de-al doilea război mondial, de unde a reuşit să se întoarcă în viață. Nicolae Labiş a avut două surori, Margareta şi Dorina.

Viitorul poet a început şcoala primară în satul natal, în clasa mamei sale, continuând-o, ca refugiat, în satul Văcărea, comuna Mihăileşti, lângă oraşul Câmpulung Muscel. Scria deja poezii şi scenete şi îi plăcea să recite pe scenă. În luna mai a anului 1945, familia Labiş s-a întors acasă şi s-a stabilit la Mălini, unde Eugen şi Ana-Profira şi-au înălțat o frumoasă casă, astăzi memorială. În acelaşi an, Eugen s-a înscris în Partidul Comunist din România (PCR), opțiune care, evident, a avut o mare influență şi asupra băiatului său. În 1947, Ana-Profira s-a înscris şi ea în PCR.

În anii 1946 - 1951, Nicolae a urmat cursurile Liceului ”Nicolae Gane”, din Fălticeni, cu foarte bune rezultate şcolare, remarcându-se la limba şi literatura română, cu un orizont şi un ritm de lectură impresionante. După mai multe încercări la rubrica ”Poşta redacției”, debutează, în anul 1950, cu poezia ”Fii dârz şi luptă, Nicolae!”, la revista ”Iaşiul Nou”, după ce, la consfătuirea tinerilor scriitori moldoveni, unde era cel mai tânăr participant, o recitase la festivitatea finală.

În lumea literară, Nicolae Labiş trecea deja drept o ”minune locală”. În mai 1951, a obținut premiul I la concursul de limba şi literatura română. În iunie, acelaşi an, a debutat şi în presa națională, cu poezia ”Gazeta de stradă”, la revista ”Viața românească”. Apoi, în ianuarie 1952, la intervenția filialei din Iaşi a Uniunii Scriitorilor, s-a transferat la Şcoala Medie ”Mihail Sadoveanu”, din Iaşi. Pe atunci, liceele se numeau ”şcoli medii”! Acolo, a fost numit conducător al cenaclului literar al şcolii. Tot acolo, l-a cunoscut şi pe George Mărgărit, intelectual de rasă, poet şi publicist, de a cărui prietenie s-a bucurat toată viața.

În vară, Nicolae Labiş a întrerupt cursurile şcolii medii, pe care, din 1953, a urmat-o la cursurile fără frecvență, pentru a da, în august 1954, la Fălticeni, examenul de ”maturitate”, cum se numea pe atunci bacalaureatul, obținând la limba română nota maximă. Se cuvine menționat că asemenea denumiri, ca ”şcoală medie” şi ”maturitate”, proveneau din învățământul sovietic, pe care autoritățile comuniste din România îl luaseră ca model; tot atunci, nota şcolară maximă era 5 (cinci), ca în şcolile din U.R.S.S.

La 15 septembrie 1952, după un examen de admitere, Nicolae Labiş a început să frecventeze celebra ”Şcoală de Literatură”. La deschiderea cursurilor a participat şi Mihail Sadoveanu, ca invitat de onoare. Cu acest prilej, acesta, cu mult bun simț, a spus: ”Dacă dintre domniile voastre vor ieşi doi sau trei scriitori, atunci va fi bine”. Încă de la începerea cursurilor, lui Labiş i s-a încredințat funcția de redactor la secția de poezie a revistei şcolii, ”Anii de ucenicie”.

Tânărului poet i-a fost recunoscut imediat talentul de către critica literară a vremii şi, ca urmare, a fost copleşit cu onoruri oficiale. Dar, în februarie 1953, Labiş a fost pus în discuția colectivului pentru ”abateri de la morala şi disciplina şcolii”. De atunci, poetul a fost din ce în ce mai răzvrătit. Se pare că motivul acelei puneri în discuție a fost lectura din cărți interzise, româneşti şi străine. Pentru aceasta, poetul a fost pedepsit cu consemnarea în şcoală vreme de două săptămâni şi nebeneficierea, în acelaşi răstimp, de spectacolele de teatru sau concertele la care studenții mergeau cu şcoala.

Cam în aceeaşi perioadă, Nicolae Labiş a fost în vizită şi la Tudor Arghezi, pe atunci un autor interzis. În primăvara anului 1954, poetul a fost pus în discuția organizației Uniunii Tineretului Muncitor (UTM); cu doar un vot împotrivă, s-a decis excluderea lui din organizație. Sancțiunea nu a fost însă confirmată de organele superioare, grație intervenției lui Mihail Sadoveanu, care îl aprecia foarte mult pe tânărul poet.

La începuturile sale literare, Nicolae Labiş va fi fost, aproape sigur, convins de justețea comunismului. Mai târziu, când a început să simtă şi să vadă care este realitatea, scriitorul se va fi simțit constrâns de regulile culturale, şi nu numai, ale epocii. Aura de cel mai mare poet al generației sale precum şi protecția lui Mihail Sadoveanu îi permiteau totuşi să publice lucrări mai alăturea de ”realismul socialist”, cum este, de pildă, prima strofă a poeziei ”Începutul”, din volumul ”Primele iubiri” (1956):

M-am născut iarna, la Sfântul Andrei,

Când vantu-n amurg şuiera prin ogradă.

Munții ardeau în polei şi lumini,

Lupii spulberau scântei din zăpadă.

Ca să pomeneşti de Sfântul Andrei, într-un stat ce impunea ateismul, trebuia nu doar să fii lider de generație, ci să ai şi curaj. Iată cum se încheie şi poemul ”Pământul”, scris tot de Labiş:

Pe întinderi dunărene, mari de galbenă lumină,

Vom privi, cu legănate valuri mari de aur copt.

De pe-acum văd straşnic praznic cu hulubii de făină

Pe colacii după datini împletindu-se în opt.

Acei ”hulubi de făină” şi colacii împletiți în opt se coc şi se dau de pomană la Moşii de Primăvară, când se celebrează şi Sfinții Mucenici, popular – Măcinicii.

În volumul ”Moartea unui poet” de Gheorghe Tomozei, scriitorul Paul Anghel îşi aminteşte: ”Nu se cunoşteau pe atunci decât marşuri şi imnuri patriotice. Labiş însuşi scria versuri incandescente şi orbitoare ca un metal aprins; dar într-o seară de decembrie, prin zăpezi polare, într-o cămăruță de la Pelişor, care fusese cândva capela unui rege, Labiş a început un colind. Nu vă închipuiți ce straniu a sunat. Poetul avea un cap de copil de Tonitza şi o voce groasă, cu rezonanțe arhaice, voce parcă aspirată de ger. Purta cizme, o rubaşcă neagră, mustața abia i se ghicea, stătea într-un fotoliu stil, cu picioarele atârnând deasupra unui scump covor persan, dar parcă venea înotând prin zăpezi: ”Noi umblăm să colindăm...” A adus acolo, pe unde de violoncel, o Bucovina uitată, o copilărie ignorată, o melodie care ni se părea iremediabil pierdută şi de care ne speriam. De unde răsărise? Ne-am umplut ca de un har. Labiş ne destăinuise, fără să-şi dea seama, o coardă secretă a sensibilității lui, aceea care avea să exprime, în poezia lui de mai târziu, candoarea, obsesia albului, un seraphism sui generis, în care exegeții n-au văzut solia colindului tradițional”.

Ei bine, colindul ”Noi umblăm să colindăm” nu e neapărat creştin, dar, în toate variantele, slăveşte cât se poate de limpede Divinitatea; de aceea, Paul Anghel scrie că ascultătorii colindului cântat de Nicolae Labiş erau speriați. Desigur, toate acestea erau notate de informatori şi prezentate Securității. Din volumul ”Moartea unui poet”, menționat mai sus, mai aflăm că lui Labiş i-au fost cenzurate zece rânduri din poemul ”Lui Marx”, ce se refereau la crearea lumii şi a omului de către un Demiurg. Labiş i-a închinat un poem lui Arthur Rimbaud şi l-a citat pe Ion Barbu într-un motto, când aceştia erau autori interzişi, considerați ”decadenți”.

Pe măsură ce creştea, poetul devenea tot mai incomod pentru regim. În acest sens, stau mărturii mai multe cărți apărute, printre care: ”Hora morții. Consemnări despre prietenul meu Nicolae Labiş” de Imre Portik, ”Timpul asasinilor” de Cezar Ivănescu, ”Nicolae Labiş” de Florentin Popescu ş. a.

Scriitorul Florentin Popescu chiar lansează ideea că, prin unele fapte, Labiş devenise primul disident notabil: recitase ”Doina” lui Eminescu, pe atunci interzisă,

într-un local din centrul Bucureştiului, într-o dimineață; la nunta Ioanei Zamfir cu Atanasie Toma ceruse Basarabia, împreună cu Paul Goma, pentru reîmplinirea României Mari; cântase imnul regal laolaltă cu familia Covaci şi Stela Neagu. Într-un număr al revistei ”Luceafărul”, din iunie 1970, Marin Preda scrie clar că lui Nicolae Labiş i se pregătea excluderea din UTM.

După cumplitul ”accident” de tramvai, din noaptea de 9 spre 10 decembrie 1956, poetul a fost internat la Spitalul Colțea, apoi la Spitalul de Urgență din Bucureşti. Sosit printre primii la cel de pe patul morții, bunul său prieten, Aurel Covaci, a fost rugat de acesta să transcrie un epitaf cu titlul ”Pasărea cu clonț de rubin”, la 10 decembrie, ora 11.00:

Pasărea cu clonț de rubin

S-a răzbunat, iat-o, s-a răzbunat.

Nu mai pot s-o mângâi,

M-a strivit

Pasărea cu clonț de rubin. //

Iar mâine

Puii păsării cu clonț de rubin,

Ciugulind prin țărnă,

Vor găsi poate

Urmele poetului Nicolae Labiş,

Care va rămâne o amintire frumoasă.

Este un mesaj străveziu, şi e mare minune că a fost tipărit la scurt timp, când însuşi titlul trimite direct la inițialele PCR, iar clonțul de rubin trimite şi el la steaua roşie şi la steagul aceluiaşi sinistru partid. Aşa au şi fost înțelese aceste ultime versuri ale lui Nicolae Labiş încă de atunci, iar moartea lui, ca o răzbunare a partidului comunist.

Nu a fost accident! Poetul însuşi a apucat să spună că a fost asasinat. Iată mărturia lui către Mihai Stoian, consemnată în ”Moartea unui poet”: ”Din stația de la Piața Bălcescu (pe-atunci tramvaiele treceau prin piață) a vrut să ia un tramvai, nu spre casă, ci spre casa femeii (dansatoarea Maria Polevoi – n.n.); a încercat să se urce prin față la clasa a doua, dar cineva l-ar fi îmbrâncit şi, în ultima secundă, s-a prins de grătarul intermediar dintre vagoane: ”Țineam ochii mari deschişi şi vedeam cum, din capul meu izbit de caldarâm, ies scântei” (transcriere aproximativă).

Mai târziu, însuşi vatmanul tramvaiului, Mihai Udroiu, i-a mărturisit poetului George Teodor Popescu că Nicolae Labiş a fost împins de pe refugiu, ceea ce nu declarase în procesul verbal. Imre Portik, în volumul pomenit mai sus, consemnează spusele lui Nicolae Labiş de pe patul de spital: ”Nu am căzut singur, am fost îmbrâncit din spate de cineva. N-am avut timp să mă uit înapoi, pentru că îmbrâncitura m-a proiectat, cu brațele ridicate, pe grătarul dintre vagoane”. Iar Stela Covaci, soția lui Aurel Covaci, spune: ”Labiş nu mai vrea să scrie lozinci, nu mai dorea minciuna. Era destul de incomod pentru Securitate, avea charismă, har, geniu”.

Pe de altă parte, am aflat că însuşi Nicolae Ceauşescu, după ce a ajuns la putere, la prima şedință cu şefii Securității, le-ar fi spus: ”Şi să nu se mai întâmple ce s-a întâmplat cu Nicolae Labiş!” Cu privire la asasinarea poetului, în lipsa documentelor, se pot formula mai multe ipoteze. Astfel, şeful partidului, Gheorghe Gheorghiu-Dej, care-l aprecia mult pe Mihail Sadoveanu, ce, la rându-i, ținea mult la Nicolae Labiş, nu a vrut să-l şocheze pe autorul ”Baltagului”, şi, ca să nu-l mai excludă din UTM şi să-l întemnițeze pe poet, i-a înscenat un accident. Se ştie că

Gheorghiu-Dej nu avea scrupule în astfel de treburi, trimițând la închisoare sau la moarte unele dintre cele mai luminate minți ale României.

S-ar mai fi putut ca uciderea lui Nicolae Labiş să fi fost pusă la cale de KGB, care era infiltrat masiv în societatea românească, şi care nu agrea ideea ca Basarabia să se întoarcă la Țara-Mamă, cum ceruse poetul urmărit; poate că nu întâmplător, în tragica noapte, Nicolae Labiş era însoțit de o dansatoare rusoaică, albă refugiată sau provenind din albi refugiați în România, pe care sovieticii îi şantajau sau îi racolau prin alte mijloace. Oricum, KGB-ul mai avea destul scriitori pe conştiință, înscenând şi ”sinuciderea” marelui poet rus Serghei Esenin.

De ce oare Serviciul Român de Informații, care are acces la documente revelatoare ale Securității, nu face lumină în această istorie? Când va fi dreptate în România?

Vizionare online film documentar Asasinarea lui Nicolae Labiș

http://www.filmedocumentare.com/asasinarea-lui-nicolae-labis/

http://www.trilulilu.ro/video-cultura/moartea-lui-labis-documentar